

Ticari Yoğunlaşma Kapsamında Türkiye'nin Küresel Ölçekli Dış Ticaret Analizi

Hüseyin Altay¹ Fatih Çelebioğlu² Ali Şen³

Özet:Bu çalışmanın amacı Türkiye'nin ihracat, ithalat ve genel olarak dış ticaret ilişkilerini yoğunlaşma kapsamında incelemektir. Bu amaç doğrultusunda da Türkiye'nin ticari ilişkilerini belirleyen temel faktörlere ulaşmak hedeflenmektedir. İhracat ve İthalat Yoğunluk Endekslerinin kullanıldığı çalışma toplam 68 ülkeye ait 2000 ile 2007 yılları arasındaki verileri kapsamaktadır. Elde edilen sonuçlar ise, Türkiye'nin; ticari anlaşmalar yanında ortak sınır, dil, tarih, kültür ve geleneksel bağların bulunduğu ülkelerle karşılıklı olarak daha yoğunlaşmış ticari ilişkiler gerçekleştirdiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Dış Ticaret, Ticari Yoğunluk, İhracat Yoğunlaşma Endeksi, İthalat Yoğunlaşma Endeksi, Türkiye

The Analysis of Turkey's Global Scale Foreign Trade in Scope of Trade Intensively

Abstract:The aim of this paper is to investigate in scope of intensively export, import and generally foreign commercial relations of Turkey. For this purpose, to reach the basic factors that determine Turkey's commercial relations are being aimed. The study that being used Export and Import Intensity Index is including data set in period of 2000-2007 for 68 countries. The results are showing that in addition to international trade agreements, Turkey's commercial relations is more intensively actualizing with countries that have common border, language, history, culture and traditional ties.

Key Words: Foreign Trade, Trade Intensive, Export Intensive Index, Import Intensive Index, Turkey

GİRİŞ

Ülkeler arasında gerçekleşen ticari ilişkileri açıklamaya çalışan dış ticaret teorileri incelendiğinde, teorilerin genel olarak *endüstriler-arası* ve *endüstriler-içi* ticareti açıklayan teoriler olarak iki alanda toplandığı görülmektedir. Diğer ifadeyle dış ticaret teorileri, ülkeler arasında gerçekleşen ticaretin belli bir kısmını ülkeler arasındaki farklı üretim faktörlerinin varlığı ile açıklarken, belli bir kısmını ise benzer üretim faktörlerinin varlığına dayandırmaktadır.

Endüstriler- arası ticaret;bir endüstrideki ürünlerin farklı bir endüstride üretilen ürünlerle değiştirildiği durumu ifade eder (Greenaway, 1985,s.29). Daha geniş bir bakış açısıyla endüstriler-arası ticaret, farklı faktör yoğunluklarına bağlı olarak farklı verimlilik düzeylerindeki ürünlerde uzmanlaşma sağlayan ülkeler arasındaki farklı ürünlere dayalı ticarettir. *Endüstri-içi ticaret* ise; benzer ürünlerin ticareti (Greenaway, 1985, s.29), benzer ürün gruplarının kendi arasındaki ticareti (Balassa, 1963, s.178) veya, benzer endüstrilerde üretilmiş ürünlerin ticareti (Hummels ve Levinsohn, 1993, s.445), hatta bazı durumlarda aynı ürünlerin ticareti (Adler, 1970, s.177), farklı bir bakış açısıyla da, çokuluslu şirketler ve onların yabancı ortakları arasındaki ticareti (Root, 1990, s.110), ve en geniş anlamıyla ise, benzer faktör yoğunluğuna sahip ülkelerin aynı ya da benzer ürünleri eşanlı olarak ihraç ve ithal etmeleridir (Pugel, 2004, s.92) şeklinde tanımlanmaktadır.

Dış ticaret teorilerindeki bu açıklamalara göre ülkeler arasındaki ticaretin temelde, tam rekabet ve ölçeğe göre sabit getiri varsayımlarıyla açıklanan *endüstriler-arası* ticaret olduğu kadar, eksik rekabet ve ölçeğe göre artan getiri varsayımlarıyla açıklanan *endüstri-içi ticaret* şeklinde de gerçekleştiğidir. Faktör yoğunluğundaki farklılıklara dayanan farklı faktör maliyetleri *karşılaştırmalı üstünlükler* nedeniyle ülkeler arasında ticarete neden olurken, özellikle benzer faktör yoğunluğuna ve talep yapısına sahip gelişmiş ülkeler arasında da ticaretin yoğun olarak gerçekleştiği ampirik çalışmalarla ispatlanmıştır.

¹ Yrd. Doç. Dr. Bilecik Üniversitesi İ.İ.B.F İktisat Bölümü, huseyin.altay@bilecik.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr. Dumlupınar Üniversitesi İ.İ.B.F İktisat Bölümü, fcelebi@dumlupinar.edu.tr

³ Yrd. Doç. Dr. Dumlupınar Üniversitesi İ.i.B.F İktisat Bölümü, ali_sen71@hotmail.com

Ülkeler arasında bu farklı nedenlerle gerçekleşen ticareti ortak paydada buluşturan Salvatore (1990, s.153) açısından ise, endüstriler-arası ticaret “doğal karşılaştırmalı üstünlükleri”, endüstri-içi ticaret ise “kazanılmış karşılaştırmalı üstünlükleri” ifade etmektedir. Bu kapsamda Helpman ve Krugman (1985)’a göre de, “endüstriler-arası ticaret varlığını devam ettirmektedir, ancak bu durum endüstri-içi ticaretteki gelişmeler karşısında mutlak gücünü kaybetme eğilimindedir”.

Dış ticaret konusu genel olarak değerlendirildiğinde; ülkeler arasında gerçekleşen ticari ilişkiler, farklı faktör yoğunluklarına bağlı olarak ülkelerin farklı endüstrilerde sağlamış oldukları uzmanlaşma düzeyleri, farklı gelişmişlik düzeyleri, ülkeler arasındaki yakınlık ve uzaklıklar, ortak sınırların varlığı, aynı dilin konuşulması, ortak tarihi geçmiş, birbirlerine yakın kültürel-geleneksel özellikler ve kendi aralarındaki ticari anlaşmalar gibi kriterlere bağlı olarak gerçekleşir⁴. Bu kapsamda bizde bu çalışmada, ilgili kriterler çerçevesinde Türk dış ticareti üzerinde belirleyici olan temel faktörleri “Ticari Yoğunlaşma” kapsamında belirlemeye çalışacağız.

TİCARİ YOĞUNLAŞMANIN ANLAMI

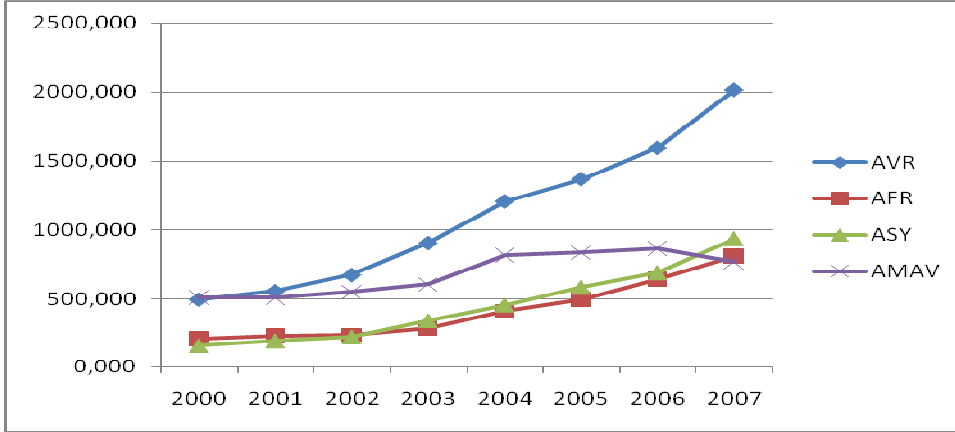
Ticari yoğunlaşma kavramı, iki ülke arasındaki ticari ilişkinin diğer ülkelerle karşılaştırılmasına dayanır. Daha açık ifadesiyle, A ülkesinin B ülkesine yaptığı ihracat/ithalat oranı, B ülkesine yapılan diğer tüm ülkelerin (dünya) ihracat/ithalat ortalamasının üzerinde ise A ülkesinin B ülkesiyle ihracat/ithalat yoğunlaşması içerisinde olduğu kabul edilir.

Örneğin Türkiye, kendi açısından en fazla ihracatı Almanya’ya yapıyor olabilir, ancak Türkiye’nin ihracat ortalaması Almanya’ya ihracat gerçekleştiren diğer tüm ülke ortalamalarının altında seyrediyorsa bu durum Türkiye’nin Almanya ile ihracat yoğunlaşması sağlayamadığı anlamına gelecektir. Aksine, Türkiye’nin Kırgızistan’a yaptığı ihracat ise toplam ihracatı içerisinde oldukça küçük bir orana sahip olabilir, ancak bu oran Kırgızistan’a ihracat gerçekleştiren diğer ülke ortalamalarının üzerinde ise Türkiye’nin Kırgızistan ile yoğun ihracat ilişkisi gerçekleştirdiği şeklinde kabul edilecektir.

Grafik 1 ve 2’de Türkiye’nin çalışma kapsamında belirlenen ülke gruplarıyla gerçekleştirdiği ihracat ve ithalatın ilgili yıllar bazında ortalama değerleri yer almaktadır. Türkiye açısından bakıldığında Türkiye’nin özellikle Avrupa ülkeleriyle yüksek oranlı ihracat ve ithalat ilişkisi içerisinde olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedeni Türkiye’nin Avrupa Birliği’nde yer alan ülkelerle 1996 yılından bu yana Gümrük Birliği çerçevesinde ticari bağlarını güçlendirmiş olmasıdır. Bunun yanında Asya ülkelerinden gerçekleştirilen ithalatın da yüksek oranlı olduğu, hatta 2006 dan sonra Avrupa ülkelerinde üzerinde seyrettiği görülmektedir. Bu değerler itibarıyla Türkiye’nin Avrupa Birliği ülkeleri başta olmak üzere tüm Avrupa ülkeleriyle ihracat ve ithalat yoğunluğu, Asya ülkeleriyle de ithalat yoğunluğu gerçekleştirdiği beklenebilir. Ancak bu değerler sadece Türkiye açısından değerlendirilmektedir. Çalışmada bu değerler ilgili ülke ve bu ülkenin ticari ilişkisi içerisinde bulunduğu diğer tüm ülkeler kapsamında değerlendirilerek Türkiye’nin ticari yoğunlaşma sağladığı ülkeler ve bu yoğunlaşmanın nedenleri belirlenmeye çalışılacaktır.

⁴ Balassa ve Bauwens (1987) yaptıkları ampirik çalışmada, endüstri-içi ticaret ile; ortalama gelir düzeyi, ortalama ülke büyüklükleri, ülkeler arasındaki ticari uyum, ülkeler arasında ortak sınırların varlığı ve ortak dil kullanımı arasında pozitif ilişki tespit etmişlerdir. Deardorff (1984)’e göre ise homojen ürünlerde endüstri-içi ticaretin en önemli nedenleri: ülkeler arasındaki sınır ticareti, dönemsel ticaret, re-export ticaret ve stratejik ticarettir. Balassa 1966 yılındaki çalışmasında Verdoorn (1960)’un çalışmasına da atıfta bulunarak Benelux Birliği için Verdoorn’un benzer sonuçlara ulaştığını ifade etmiştir. Yine aynı şekilde, Balassa (1986), Balassa ve Bauwens (1987) ekonomik entegrasyon ve endüstri-içi ticaret arasında pozitif ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, Sapir (1992) genişleme sürecindeki AB’de (20 ülke) eski üye ülkelerle yeni üye ülkeler arasındaki endüstri-içi ticaretin artma eğiliminde olduğunu ileri sürmektedir.

Grafik 1: Türkiye'nin İhracatı (Milyon Dolar)

Kaynak: www.dtm.gov.tr'den alınan verilerle hazırlanmıştır

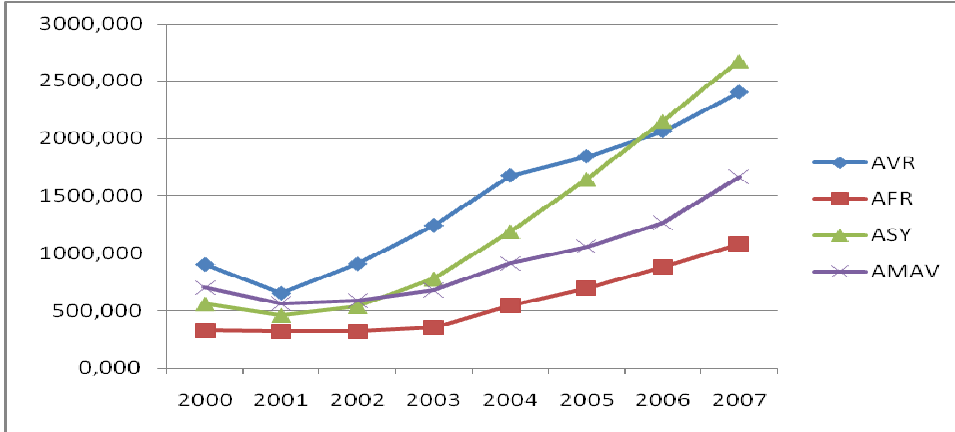
AVR: Avrupa Ülkeleri,

AFR: Afrika Ülkeleri,

ASY: Asya Ülkeleri,

AMAV: Amerika ve Avustralya Ülkeleri

Grafik 2: Türkiye'nin İthalatı (Milyon Dolar)

Kaynak: www.dtm.gov.tr'den alınan verilerle hazırlanmıştır

METODOLOJİ VE VERİ

Çalışmada öncelikli olarak, Türkiye ile belirli bir büyüklükte ve istikrarlı ticari ilişkisi olan 68 ülke belirlenmiştir. Bu ülkeler; a) Avrupa birliği üyesi ve diğer Avrupa ülkeleri, b) Afrika kıtasında yer alan ülkeler, c) Asya kıtasında yer alan ülkeler ve d) Amerika ve Avustralya ülkeleri olmak üzere dört başlık altında toplanmaktadır. Bu ülkelere ait ihracat ve ithalat verileri ihracat yoğunlaşma ve ithalat yoğunlaşma endeksleri kullanılarak Türkiye'nin ilgili ülkelerle

olan ticari yoğunlaşma düzeyleri 2000 ve 2007 yılları arasında belirlenmeye çalışılmıştır⁵. Çalışmada kullanılan İhracat ve İthalat Yoğunlaşma Endeksleri ise şu şekilde açıklanmaktadır⁶:

İhracat Yoğunlaşma Endeksi (Export Intensive Index)

Araştırmaya konu olan ilgili ülkenin diğer ülke pazarlarına yapmış olduğu ihracat düzeyinin yoğunluğunu ölçen ihracat yoğunlaşma endeksi şu şekilde formüle edilmektedir:

$$EII = \frac{(X_{ab} / X_a)}{(M_b - M_{ba}) / (M_w - M_a)}$$

X_{ab} : a ülkesinin b ülkesine ihracatı,

X_a : a ülkesinin toplam ihracatı,

M_b : b ülkesinin toplam ithalatı,

M_{ba} : b ülkesinin a ülkesinden yaptığı ithalatı,

M_w : Dünya toplam ithalatı, ve

M_a : a ülkesinin toplam ithalatını göstermektedir.

Endeks değerinin "1"den büyük olması ilgili yıl itibariyle "a" ülkesinin "b" ülkesine dünya ortalamasının üzerinde bir ihracat gerçekleştirdiğini, diğer bir ifade ile "a" ülkesinin "b" ülkesiyle dünya ortalamasına göre yoğun bir ihracat ilişkisi içinde olduğunu göstermektedir. Endeks değerinin "1"den küçük olması durumu ise ilk durumun tersine ihracat ilişkisinin dünya ortalamasına göre yoğun gerçekleşmediğini göstermektedir.

İthalat Yoğunlaşma Endeksi (Import Intensive Index)

Araştırmaya konu olan ilgili ülkenin diğer ülkelerden yapmış olduğu ithalat düzeyinin yoğunluğunu ölçen ithalat yoğunlaşma endeksi şu şekilde formüle edilmektedir:

$$MII = \frac{(M_{ab} / M_a)}{(X_b - X_{ba}) / (X_w - X_a)}$$

M_{ab} : a ülkesinin b ülkesinden ithalatı,

M_a : a ülkesinin toplam ithalatı,

X_b : b ülkesinin toplam ihracatı,

X_{ba} : b ülkesinin a ülkesine ihracatı,

⁵ Çalışma kapsamında kullanılan veriler: Dış Ticaret Müsteşarlığı (www.dtm.gov.tr), IMF (www.imf.org), WTO (www.wto.org)'dan alınmıştır.

⁶ Ticari Yoğunlaşma Endekslerinin kullanıldığı bazı çalışmalar: Zeng (2006), Ogawa-Shimizu (2004), Sen (2002), Asher-Sen (2005), Yang-Gupta (2005), Hill (1985), Coiteux (1998), Ding (2006), Chand (2004), Rana (2007), Tomaselli (2005), Yue Zhou-Rui Wu-Si (2007), Inukai (2005), Kim (2002)

X_w : Dünya toplam ihracatı, ve

X_a : a ülkesinin toplam ihracatını göstermektedir.

Endeks değerinin "1"den büyük olması ilgili yıl itibariyle "a" ülkesinin "b" ülkesi ile dünya ortalamasının üzerinde bir ithalat ilişkisi gerçekleştirdiğini, diğer bir ifade ile "a" ülkesinin "b" ülkesiyle dünya ortalamasına göre yoğun bir ithalat ilişkisi içinde olduğunu göstermektedir. Endeks değerinin "1"den küçük olması durumu ise ilk durumun tersine ithalat ilişkisinin dünya ortalamasına göre yoğun gerçekleşmediğini göstermektedir.

BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE SONUÇ

Aşağıdaki tabloda İhracat ve İthalat yoğunlaşma endeksinden elde edilen bulguların genel olarak değerlendirilmesi yer almaktadır⁷.

TİCARİ YOĞUNLAŞMA KAPSAMINDA			
SADECE İHRACAT YOĞUNLAŞMASI OLAN ÜLKELER	SADECE İTHALAT YOĞUNLAŞMASI OLAN ÜLKELER	HEM İHRACAT HEM DE İTHALAT YOĞUNLAŞMASI OLAN ÜLKELER	HERHANGİ BİR YOĞUNLAŞMANIN GERÇEKLEŞMEDİĞİ ÜLKELER
DANİMARKA	FİNLANDIYA	ALMANYA	AVUSTURYA
SLOVENYA	İSVEÇ	FRANSA	BELÇİKA
BOSNA HERSEK	LÜKSEMBURG	İNGİLTERE	HOLLANDA
B ARAP EMİRLİKLERİ	İSVİÇRE	İSPANYA	İRLANDA
KUVEYT	MACARİSTAN	İTALYA	PORTEKİZ
	G AFRİKA CUM	MALTA	İZLANDA
	HİNDİSTAN	LİTVANYA	NORVEÇ
	PAKİSTAN	ROMANYA	ABD
		YUNANİSTAN	JAPONYA
		BULGARİSTAN	KANADA
		İRAN	AVUSTRALYA
		İRAK	G KORE
		SURİYE	SİNGAPUR
		GÜRCİSTAN	Y ZELLANDA
		AZERBAYCAN	ÇEK CUMHURİYETİ
		TÜRKMENİSTAN	ESTONYA
		TACİKİSTAN	LETONYA
		ÖZBEKİSTAN	POLONYA
		KAZAKİSTAN	SLOVAKYA
		KIRGIZİSTAN	HIRVATİSTAN
		MISIR	ARJANTİN
		CEZAYİR	BREZİLYA
		FAS	ÇİN

⁷ Analiz sonuçlarıyla ilgili tüm detaylar Ekler kısmında sunulmuştur.

		TUNUS	ENDONEZYA
		LİBYA	MALEZYA
		S. ARABİSTAN	MEKSİKA
		İSRAİL	TAYLAND
		RUSYA	

Buna göre, 2000 ve 2007 yılları arasında Türkiye'nin hem ihracat ve hem de ithalatta yoğunlaşma sağladığı, diğer bir ifade ile Türkiye'nin ilgili endeks yöntemi kapsamında yoğun dış ticaret ilişkisi yaşadığı ülkeler değerlendirildiğinde öncelikli olarak Türkiye'nin sınır komşularının tamamıyla yoğunlaşmış ticari ilişkilerinin olduğu görülmektedir. Sonrasında bu ticari yoğunluğun Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'yle de gerçekleştirildiği görülmektedir. Ayrıca, İslam Ülkeleri sınıfında yer alan çoğu ülke ile de aynı ticari yoğunluk yaşanmaktadır. Buna karşılık Türkiye'nin Gümrük Birliği'nin ticaret sağlayıcı ve artırıcı etkilerinden gereği kadar yararlanamadığı da araştırma sonuçlarından çıkartılabilir. Elde edilen bulgular coğrafi uzaklık ve yakınlık kapsamında değerlendirildiğinde ise coğrafi uzaklıklar artıkça Türkiye'nin ticari ilişkilerinin zayıfladığı görülmektedir.

Sonuç olarak, 2000 ve 2007 yılları arasında ve yoğunlaşma endeksleri kapsamında Türkiye'nin dış ticari ilişkileri; uluslararası ticari anlaşmaların yanında ortak sınırların, ortak dil, tarih, kültür ve geleneksel bağların bulunduğu ülkelerle daha yoğun olarak gerçekleşmektedir.

EKLER

İhracat Yoğunlaşma Endeksi Sonuçları

Tablo 1: AB Üyesi ve Diğer Avrupa Ülkeleri

ÜLKE/YIL	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	ORT
BULGARİSTAN	8,930	8,153	8,892	9,604	9,108	9,530	9,496	8,183	8,987
MALTA	4,614	4,361	8,639	7,126	3,665	10,546	7,210	16,405	7,821
ROMANYA	5,639	4,888	5,518	5,728	5,537	6,501	6,530	6,304	5,831
YUNANİSTAN	2,960	2,836	2,979	3,448	3,286	2,874	3,169	3,033	3,073
BOSNA HERSEK	1,774	1,446	1,726	1,863	2,241	2,381	*	*	1,905
İTALYA	1,585	1,796	1,555	1,573	1,789	1,986	1,984	1,610	1,735
ALMANYA	2,171	1,975	1,895	1,756	1,590	1,571	1,304	1,191	1,682
SLOVENYA	0,975	1,102	1,004	1,066	1,426	2,257	2,318	1,776	1,491
İNGİLTERE	1,244	1,150	1,345	1,336	1,577	1,522	1,454	1,487	1,389
İSPANYA	0,951	1,095	1,086	1,240	1,362	1,399	1,440	1,288	1,232
LİTVANYA	0,947	0,951	1,143	1,289	1,373	1,330	1,146	1,107	1,161
DANİMARKA	1,028	1,106	1,192	1,165	1,273	1,277	1,186	1,056	1,160
FRANSA	1,124	1,143	1,113	1,109	1,126	1,063	1,109	1,060	1,106
PORTEKİZ	0,963	1,308	0,900	0,956	0,947	0,875	1,096	0,772	0,977
POLONYA	0,738	0,856	0,990	1,024	1,042	1,094	1,070	0,956	0,971
HIRVATİSTAN	0,618	0,594	0,627	0,846	0,930	1,200	1,273	1,490	0,947
HOLLANDA	0,951	0,848	0,862	0,939	1,024	1,080	0,932	0,788	0,928
LETONYA	1,051	0,787	0,788	0,724	0,714	1,270	0,861	0,741	0,867

MACARİSTAN	0,707	0,894	0,849	0,865	0,777	0,771	0,808	0,895	0,821
İRLANDA	0,851	0,511	0,562	0,710	0,926	0,778	0,992	0,805	0,767
AVUSTURTA	0,869	0,851	0,791	0,739	0,659	0,709	0,666	0,559	0,731
İSVEÇ	0,562	0,600	0,682	0,772	0,729	0,768	0,769	0,616	0,687
FİNLANDİYA	0,481	0,409	0,660	0,755	0,690	0,691	0,681	0,560	0,616
ESTONYA	0,471	0,555	0,609	0,527	0,587	0,769	0,733	0,588	0,605
ÇEK CUM	0,644	0,524	0,498	0,516	0,427	0,500	0,512	0,524	0,518
NORVEÇ	0,475	0,371	0,508	0,593	0,547	0,579	0,518	0,517	0,514
İSVİÇRE	0,524	0,449	0,461	0,442	0,460	0,495	0,695	0,529	0,507
BELÇİKA	0,000	0,000	0,676	0,640	0,654	0,654	0,622	0,572	0,477
SLOVAKYA	0,321	*	0,310	0,371	0,483	0,466	0,480	0,514	0,421
İZLANDA	0,436	0,268	0,198	0,528	0,373	0,504	0,474	0,182	0,370
LÜKSEMBURG	*	*	0,221	0,127	0,148	0,191	0,141	0,339	0,195

Tablo 2: Afrika Ülkeleri

ÜLKE/YIL	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	ORT
CEZAYİR	8,876	7,710	6,732	6,173	6,006	5,348	*	*	6,808
MISIR	5,080	5,420	4,032	3,758	3,328	3,848	3,124	2,479	3,884
TUNUS	3,916	2,607	1,999	2,873	2,659	2,976	*	*	2,838
FAS	1,247	1,562	1,827	1,796	2,488	2,406	*	*	1,888
G AFRIKA CUM	0,530	0,527	0,505	0,483	0,510	0,731	1,075	0,850	0,651

Tablo 3: Asya Ülkeleri

ÜLKE/YIL	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	ORT
GÜRCİSTAN	51,596	46,794	23,305	21,976	15,681	15,798	*	*	29,192
AZERBAJCAN	49,751	32,545	25,120	19,109	16,907	18,623	*	*	27,009
IRAK	*	*	*	12,715	13,569	17,220	*	*	14,502
SURİYE	10,313	10,953	10,307	12,201	10,387	9,451	*	*	10,602
TÜRKMENİSTAN	14,601	8,546	8,488	10,163	8,966	6,861	*	*	9,604
KIRGIZİSTAN	7,885	6,663	6,695	8,398	11,187	11,361	*	*	8,700
LİBYA	5,335	2,711	6,046	8,725	8,303	7,519	*	*	6,440
ÖZBEKİSTAN	6,060	5,368	6,169	7,914	5,947	5,575	*	*	6,172
İSRAİL	3,871	4,536	4,294	4,693	4,465	4,480	4,176	3,235	4,219
KAZAKİSTAN	4,904	3,348	*	4,000	3,754	*	*	*	4,001
TACİKİSTAN	1,362	4,015	2,387	4,838	4,062	4,714	*	*	3,563
İRAN	3,390	3,635	2,361	2,907	3,304	3,383	*	*	3,163
RUSYA	2,955	3,045	2,878	2,555	2,522	2,501	2,503	2,282	2,655

S. ARABİSTAN	2,871	3,101	2,959	3,124	2,472	2,323	1,946	1,936	2,592
B ARAP EMR	2,428	2,229	2,211	2,532	3,208	2,744	*	*	2,559
KUVEYT	2,102	2,349	2,433	2,180	3,034	1,696	*	*	2,299
PAKİSTAN	1,090	0,559	0,859	0,825	0,674	1,125	0,607	0,580	0,790
HİNDİSTAN	0,211	0,253	0,206	0,146	0,185	0,212	0,166	*	0,197
ENDONEZYA	0,153	0,163	0,124	0,166	0,139	0,151	0,143	0,216	0,157
MALEZYA	0,103	0,088	0,314	0,401	0,069	0,068	0,060	0,063	0,146
SİNGAPUR	0,183	0,153	0,126	0,106	0,059	0,052	0,192	0,162	0,129
ÇİN	0,091	0,150	0,148	0,179	0,095	0,113	0,115	0,121	0,127
TAYLAND	0,061	0,119	0,123	0,227	0,191	0,063	0,067	0,053	0,113
G KORE	0,166	0,079	0,057	0,046	0,047	0,050	0,064	0,046	0,069
JAPONYA	0,089	0,069	0,067	0,064	0,061	0,064	0,061	0,045	0,065

Tablo 4: Amerika ve Avustralya Ülkeleri

ÜLKE/YIL	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	ORT
ABD	0,520	0,475	0,447	0,415	0,428	0,379	0,339	0,224	0,404
AVUSTRALYA	0,360	0,237	0,219	0,222	0,280	0,245	0,268	0,193	0,253
Y ZELLANDA	0,210	0,175	0,177	0,167	0,207	0,227	0,193	0,185	0,193
BREZİLYA	0,152	0,282	0,161	0,145	0,143	0,182	0,166	0,202	0,179
ARJANTİN	0,199	0,207	0,044	0,115	0,121	0,180	0,170	0,160	0,149
KANADA	0,144	0,132	0,164	0,126	0,161	0,148	0,132	0,101	0,139
MEKSİKA	0,048	0,054	0,071	0,033	0,099	0,096	0,068	0,074	0,068

İthalat Yoğunlaşma Endeksi Sonuçları

Tablo 5: AB Üyesi ve Diğer Avrupa Ülkeleri

ÜLKE/YIL	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	ORT
BULGARİSTAN	13,012	13,326	14,333	12,395	10,734	10,545	10,921	9,795	11,883
ROMANYA	8,475	7,052	6,841	6,593	7,830	8,409	7,937	6,974	7,514
YUNANİSTAN	5,374	4,112	4,468	4,046	3,939	4,031	4,790	3,440	4,275
İSVİÇRE	1,156	2,072	2,866	2,944	2,468	2,577	2,170	2,252	2,313
İTALYA	2,236	2,306	2,252	2,149	1,996	1,941	1,867	1,689	2,054
LÜKSEMBURG	*	*	1,947	3,998	4,118	0,790	0,511	0,695	2,010
MALTA	1,991	0,724	1,670	3,313	2,765	1,696	0,621	2,636	1,927
LİTVANYA	2,190	2,584	2,550	2,077	1,912	1,283	0,915	0,596	1,763
İSPANYA	1,793	1,463	1,542	1,476	1,795	1,724	1,559	1,436	1,598

ALMANYA	1,632	1,521	1,590	1,472	1,403	1,316	1,162	1,095	1,399
FRANSA	1,464	1,250	1,371	1,338	1,500	1,271	1,338	1,217	1,344
FİNLANDİYA	1,960	1,131	1,143	1,055	1,176	1,396	1,315	1,134	1,289
MACARİSTAN	0,923	0,966	1,292	1,126	1,288	1,445	1,553	1,280	1,234
İNGİLTERE	1,189	1,131	1,201	1,322	1,255	1,158	1,024	1,046	1,166
İSVEÇ	2,041	1,149	0,874	0,933	0,920	1,023	0,891	0,849	1,085
AVUSTURYA	0,982	1,004	1,099	1,085	0,989	0,744	0,716	0,701	0,915
POLONYA	0,562	0,647	0,720	0,788	1,236	1,224	1,092	0,961	0,904
SLOVENYA	0,775	0,842	0,749	0,834	1,286	1,138	0,840	0,721	0,898
ÇEK CUMHURİYETİ	0,670	0,609	1,134	1,057	0,987	0,846	0,637	0,802	0,843
BELÇİKA	*	*	0,935	0,861	0,821	0,804	0,784	0,746	0,825
SLOVAKYA	0,530	*	1,070	1,088	0,852	1,124	0,935	0,946	0,818
BOSNA HERSEK	0,860	0,768	0,860	0,704	0,651	0,604	*	*	0,741
İRLANDA	0,797	0,782	0,777	0,654	0,707	0,665	0,681	0,628	0,711
HOLLANDA	0,948	0,823	0,860	0,723	0,615	0,590	0,495	0,486	0,693
PORTEKİZ	0,450	0,444	0,532	0,558	0,647	0,976	0,780	0,661	0,631
DANİMARKA	0,482	0,622	0,725	0,618	0,461	0,495	0,436	0,547	0,548
ESTONYA	0,263	0,063	0,046	0,348	0,760	0,710	0,895	1,278	0,545
NORVEÇ	0,528	0,679	0,844	0,713	0,601	0,338	0,358	0,302	0,545
HIRVATİSTAN	0,680	0,583	0,257	0,305	0,432	0,903	0,505	0,515	0,522
İZLANDA	0,257	0,168	0,197	0,104	0,314	0,240	0,134	0,112	0,191
LETONYA	0,704	0,011	0,012	0,045	0,027	0,046	0,122	0,370	0,167

Tablo 6: Afrika Ülkeleri

ÜLKE/YIL	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	ORT
CEZAYİR	6,974	9,407	8,686	5,283	4,138	3,580	*	*	6,345
MISIR	2,478	2,114	2,306	2,474	2,123	1,583	1,718	2,386	2,148
G AFRIKA CUM	0,659	1,795	0,913	1,006	2,139	2,183	2,550	2,449	1,712
TUNUS	1,366	1,778	1,443	1,422	1,051	1,058	*	*	1,353
FAS	1,209	0,860	1,199	1,017	1,111	1,277	*	*	1,112

Tablo 7: Asya Ülkeleri

ÜLKE/YIL	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	ORT
GÜRCİSTAN	108,366	105,484	88,781	169,157	89,649	49,999	*	*	101,906
SURİYE	16,269	15,475	12,082	8,934	5,912	4,643	*	*	10,552
LİBYA	8,042	12,866	9,488	9,290	8,155	6,622	*	*	9,077
TACİKİSTAN	2,636	3,431	7,949	8,816	7,442	5,133	*	*	5,901
AZERBAYCAN	7,087	5,591	4,193	5,710	3,927	6,250	*	*	5,460
İRAN	3,612	5,820	4,605	6,697	4,864	6,154	*	*	5,292

RUSYA	4,683	5,577	4,954	4,801	5,205	5,232	5,498	5,927	5,235
TÜRKMENİSTAN	4,946	4,362	5,295	4,054	4,776	3,155	*	*	4,431
ÖZBEKİSTAN	3,326	1,874	3,997	3,616	4,415	5,465	*	*	3,782
KAZAKİSTAN	5,000	1,695	*	2,422	2,277	*	*	*	2,848
KIRGIZİSTAN	0,575	2,128	5,441	2,202	1,901	2,377	*	*	2,437
İSRAİL	2,029	3,119	2,786	1,792	2,013	1,936	1,624	1,853	2,144
IRAK	*	*	*	1,297	2,585	1,816	*	*	1,899
PAKİSTAN	1,158	1,793	1,654	1,890	1,850	1,953	2,009	2,522	1,854
HİNDİSTAN	1,280	1,276	1,524	1,381	1,366	1,188	1,142	*	1,308
S ARABİSTAN	1,532	1,734	1,513	1,207	0,991	0,989	0,950	0,879	1,224
G KORE	0,822	0,805	0,757	0,770	1,012	1,143	0,956	0,973	0,905
ENDONEZYA	0,433	0,565	0,759	0,813	0,892	0,814	0,888	0,973	0,767
ÇİN	0,661	0,558	0,576	0,689	0,763	0,853	0,889	0,915	0,738
TAYLAND	0,418	0,387	0,404	0,431	0,532	0,584	0,651	0,689	0,512
JAPONYA	0,431	0,547	0,508	0,495	0,502	0,516	0,463	0,458	0,490
MALEZYA	0,334	0,436	0,359	0,429	0,514	0,521	0,515	0,597	0,463
KUVEYT	1,021	1,226	0,236	0,088	0,094	0,087	*	*	0,459
B A EMİRLİKLERİ	0,097	0,214	0,264	0,199	0,232	0,167	*	*	0,196
SİNGAPUR	0,123	0,130	0,128	0,093	0,088	0,087	0,082	0,078	0,101

Tablo 8: Amerika ve Avustralya Ülkeleri

ÜLKE/YIL	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	ORT
ABD	0,618	0,725	0,620	0,563	0,591	0,563	0,541	0,595	0,602
KANADA	0,108	0,076	0,167	0,099	0,112	0,113	0,149	0,168	0,124
AVUSTRALYA	0,539	0,531	0,603	0,374	0,327	0,258	0,259	0,374	0,408
Y ZELLANDA	0,204	0,179	0,166	0,119	0,088	0,116	0,128	0,113	0,139
ARJANTİN	0,400	0,423	0,597	1,026	0,774	0,610	0,574	0,629	0,629
BREZİLYA	0,673	0,584	0,536	0,635	0,593	0,636	0,603	0,613	0,609
MEKSİKA	0,038	0,031	0,044	0,070	0,064	0,086	0,093	0,108	0,067

KAYNAKÇA

Adler Michael, (1970) "Specialization inn The European Coal and Steel Community", **Jurnal of Common Market Studies**, Vol. 8, Oxfort.

Asher Mukul G.-Sen Rahul, (2005) "India-East Asia Integration: A Win-Win for Asia", **RIS (Research and Information System for Developing Countries)** Discussion Paper 91.

Balassa Bela, (1986) "Endüstri-İçi Ticaret Ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Dünya Ekonomisine Entegrasyonu", **Dışa Açık Ekonomi Üzerine Makaleler**, (Derleyen: H. Avni Hedili) Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Yay. No: 1986/270.

- Balassa Bela, (1963) "European Integration: Problems and Issues", **The American Economic Review**, Vol. 53, Menasha.
- Balassa Bela, (1966) "Tariff Reductions and Trade in Manufacturers Among The Industrial Countries", **The American Economic Review**, Vol. 56, No:3.
- Balassa Bela-Bauwens Luc, (1987) "Intra-Industry Specialisation in A Multi-Country and Multi-Industry Framework", **The Economic Journal**, Vol. 97, No: 388.
- Chand Ramesh, (2004) "Preferential Trading Agreements and Regional Trade: Implications for Asia" Working Paper, **Institute of Economic Growth University of Delhi Enclave**.
- Coiteux Martin, (1998) "A Tale of Two Fortresses: Measuring the Regional Bias in Trade Relation", **CETAI (Centre for International Business Studies)**.
- Deardoorf Alan V., (1984) "Testing Trade Theories and Predicting Trade Flows", **Handbook Of International Economics**, (Edited By: Ronald W. Jones and Peter B. Kenen), Elsevier Science Publishers B.V., Vol. 1, Amsterdam.
- Ding Yibing, (2006) "Chinese Perspective of East Asian Exchange Rate Coordination", **East Asian Monetary Cooperation and China's Perspective (Conference Paper)**, Published by <http://www.iwep.org.cn>.
- Greenaway David, (1985) **International Trade Policy**, Elbs Macmillan Publisher Ltd., London.
- Helpman Elhanan-Krugman Paul R., (1985) **Market Structure and Foreign Trade: Increasing Returns, Imperfect Competition and The International Economy**, Mit Pres, Cambridge.
- Hill Hal, (1985) "Australia-Philippine Trade Relations", **Journal of Philippine Development** Vol. 12, No:2.
- Hummels David-Levinsohn James, (1993) "Product Differentiation As A Source Of Comparative Advantage?", **The American Economic Review**, Vol. 83, No: 2, Papers and Proceedings of The Hundred and Fifth Annual Meeting of The American Economic Association.
- Inukai Shigehilo, (2005) "Toward Common Financial Capital Market in East Asia", **China Economic Summit**.
- Kim Heungchong, (2002) "Has Trade Intensity in ASEAN+3 Really Increased?-Evidence from a Gravity Analysis", **KIEP (Korea Institute for International Economic Policy) Working Paper** Vol. 12.
- Ogawa Eiji-Shimizu Junko, (2004) "Bond Issuers' Trade-off for Common Currency Basket Denominated Bonds in East Asia", **Journal of Asian Economics** Vol. 15 (719-738).
- Pugel Tomas A., (2004) **International Economics**, Twelfth Edition, McGraw-Hill Companies Inc., Boston.
- Rana Pradumna B., (2007) "Trade Intensity and Business Cycle Synchronization the Case of East Asia", **Asian Development Bank**, Working Paper Series on Regional Economic Integration, No: 10.
- Root Franklin R., (1990) **International Trade and Investment**, Sixth Edition, South-Western Publishing Co., Cincinnati, Ohio.
- Salvatore Dominick, (1990) **International Economics**, Third Edition, Macmillian Publishing Company, New York.
- Sapir Andre, (1992) "Regional Integration in Europe", **The Economic Journal**, Vol. 102, No: 415.
- Sen Rahul, (2002) "Singapore in the Global Trading System: Strengthening Linkages Beyond The Southeast Asian Region", **Institute of Southeast Asian Studies**.
- Tomaselli Nicolo, (2005) "Economic Partnership Agreements: Redesigning Trade and Development Among EU and ACP Countries", **DEI Agra Working Papers**, Vol. 1.
- Yang Yongzhang-Gupta San Jeev, (2005) "Regional Trade Arrangements in Africa: Past Performance and the Way Forward", **IMF Working Paper** 36.

Yue Zhou Zhang-Rui Wu Yan-Si Wei, (2007) "Evolving Patterns of Agricultural Trade Between Australia and China", **Australasian Agribusiness Review**, Vol. 15.

Zeng Yinchu, (2006)"Agricultural Trade Competition and Cooperation Among China and Japan, Korea", **Journal of Agro-Food and Resource Economics** 1(2) September.